

Callista Kahonde en Gubela Mji*

(<https://www.un.org/en/observances/day-of-persons-with-disabilities>) Die Internasionale Dag van Mense met Gestremdhede word jaarliks op 3 Desember gedenk om bewustheid te verhoog oor die regte en welstand van mense met gestremdhede wat steeds wêreldwyd marginalisering en diskriminasie ervaar. Die koms van gestremdeheidsregte en voorspraakdiskoerse en -raamwerke soos die Verenigde Nasies se Konvensie oor die Regte van Persone met Gestremdhede (UNCRPD) (<https://www.ohchr.org/and/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>), die belangrikste verdrag wat gestremdeheidspraktyke in die wêreld rig, het die samelewing se bewustheid van die behoefte aan gestremdeheid-inklusiewe praktyke en beleidsraamwerke laat toeneem.

Hierdie verskuiwing moet egter deur meer navorsingsbewyse ondersteun word ter inligting van beleide en hul gepaardgaande praktyke wêreldwyd, maar veral in Afrika (<https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-42488-0>), waar gestremdeheid op die laagste trappie van die ontwikkelingsagenda was.

(<https://blogs.sun.ac.za/afrinead/>) Die African Network for Evidence-to-Action in Disability (AfriNEAD), 'n gestremdeheidsnetwerk wat by die Afdeling Gestremdeheid en Rehabilitasiestudies aan die Universiteit Stellenbosch gesetel is, is 'n leidende rolspeler in Afrika wat bewysgebaseerde beleide en praktyke vir gestremdeheidsinsluiting in die vasteland bevorder. AfriNEAD soek na oplossings om struikelblokke en hindernisse vir persone met gestremdhede uit die weg te ruim.

AfriNEAD fokus op die oorbrugging van die praktiese “kundigheid” van persone met gestremdhede en navorsingsbewyse deur 'n wye reeks relevante belanghebbendes byeen te bring om gestremdeheidsnavorsingsbewyse in beleid en praktyk te omskep vir die verwesenliking van die regte van persone met gestremdhede in Afrika.

In wese streef AfriNEAD daarna om die verwesenliking van die UNCRPD-beginsels in Afrika te bevorder deur sy vier hoofpilare, naamlik driejaarlikse konferensies, die *African Journal of Disability*, deurlopende netwerkvorming en werkgroepe oor gestremdeheidsnavorsing in lande.

Ons het onlangs 'n verkennende studie (<https://ajod.org/index.php/ajod/article/view/1517>) gedoen om tendense in gestremdeheidsnavorsing in AfriNEAD-geaffilieerde lande te bepaal — Kameroen, Lesotho, die Demokratiese Republiek van die Kongo, Suid-Afrika, Malawi, Ghana, Zimbabwe, Botswana, Ethiopië, Kenia, Namibië, Nigerië, Rwanda, Sierra Leone, Soedan, Tanzanië, Uganda en Zambië.

Ons het gekyk na Engelse artikels wat gebaseer is op navorsing wat in ten minste een van hierdie lande gedoen is of geskryf is deur skrywers van ten minste een van hierdie lande. Die artikels moes ook fokus op gestremdeheid as 'n menseregtekwessie, insluiting en maatskaplike geregtigheid en nie net mediese en/of terapeutiese intervensies en praktyke vir persone met gestremdhede bespreek nie.

Ons het die data ooreenkomstig die volgende agt navorsingsfokusareas gekategoriseer wat aan die UNCRPD ontleen en deur AfriNEAD ontwikkel is:

- Assisterende tegnologie
- Kinders en jongmense met gestremdheide.
- Stelsels van gemeenskapsgebaseerde rehabilitasie.
- Ontwikkelingsprosesse in Afrika: armoede, politiek en inheemse kennisstelsels .
- Ekonomiese bemagtiging .
- Onderwys: vroeë kinderjare tot tersiër.
- Gesondheid en MIV/vigs.
- Holistiese welsyn: sport, ontspanning, seksualiteit en spiritualiteit.

Dit is belangrik om daarop te let dat hierdie studie 'n eerste stap vir AfriNEAD was om 'n basiese begrip te kry van gepubliseerde navorsing oor gestremdheid in die lande wat by die netwerk geaffilieer is. Begrip van navorsingstendense stel die netwerk en sy lede in staat om ontwikkeling en vordering in verskillende lande en regoor die streek te sien en leemtes te identifiseer waarop die gestremdeheidsnavorsingsgemeenskap moet fokus.

Ons het gevind dat daar oor die afgelope twee dekades 'n eksponensiële toename was in die hoeveelheid eweknie-geëvalueerde tydskrifartikels van AfriNEAD-geaffilieerde lande. Dié opwaartse neiging was meer prominent vanaf 2006-2007, en het saamgeval met die tydperk toe die UNCRPD aanvaar is. Dit was ook ongeveer dieselfde tyd toe AfriNEAD gestig is met 'n agenda om UNCRPD-beginsels in Afrika te bevorder deur navorsing te gebruik as 'n middel om beleid en praktyk te beïnvloed.

Ons studie toon dat sommige sleutelareas van ondersoek meer gewild is as ander. Die hoeveelheid publikasies neem eksponensieel oor die agt navorsingsfokusareas toe.

Onderwys- en ontwikkelingsprosesse in Afrika is die twee fokusareas met baie publikasies, gevolg deur **Gesondheid en MIV/vigs**. **Ekonomiese bemagtiging** is die mins gewilde fokusarea in die navorsingsartikels wat opgespoor is.

Die gebrek aan fokus op **ekonomiese bemagtiging** kan die samelewing se negatiewe houdings weerspieël jeens die reg van persone met gestremdheide om 'n werk te hê. Dit kan ook wees dat gestremdeheidsnavorsers fokus op areas wat verband hou met hul professionele agtergrond en daar is nie baie beroepe soos arbeidsterapie wat werkspesifiek is nie. Om hierdie tendense beter te verstaan beveel ons studies aan wat faktore ondersoek wat die redes bepaal waarom navorsers geneig is om op sekere areas van die lewe van persone met gestremdheide te fokus en nie op ander nie.

Daar was 'n aansienlike toename in die getal gepubliseerde artikels oor **geassisteerde tegnologie**. Dit is ietwat verbasend gegewe dat hierdie onderwerp 'n laatkommer in gestremdeheidsnavorsing is en slegs vanaf 2017 as 'n selfstandige navorsingsfokusarea by AfriNEAD-konferensies ingesluit is. Die bekendstelling van die Global Cooperation on Assistive Technology (GATE)-projek ([https://www.who.int/initiatives/global-cooperation-on-assistive-technology-\(gate\)](https://www.who.int/initiatives/global-cooperation-on-assistive-technology-(gate))) deur die Wêreldgesondheidsorganisasie in 2013 het blykbaar sterk internasionale samewerking op hierdie gebied ontlok.

Wat bydraes deur AfriNEAD-geaffilieerde lande betref, is Suid-Afrika verreweg die grootste bydraer van artikels oor gestremdhedsnavorsing. Dit word gevolg deur ander lande soos Ghana, Malawi, Zimbabwe en Zambië. Samewerking vind meer binne lande en met lande van die globale Noorde plaas en minder oor Afrika-lande heen. Suid-Suid-samewerking is skaars.

Met die viering van die Internasionale Dag van Persone met Gestremdhede moet ons mekaar as Afrika-vakkundiges ook aanmoedig om meer oor die vasteland heen te netwerk en saam te werk om gestremdhedsnavorsing te bevorder in lande waar sulke navorsing skaars is en om meer te fokus op onderwerpe wat nie die nodige aandag kry nie. Dit sal een manier wees waarop ons kan help om 'n meer inklusiewe samelewing vir persone met gestremdhede te skep en hul regte te verwesenlik.

* Dr Callista Kahonde is 'n senior lektor en prof Gubela Mji 'n emeritusprofessor in die Afdeling Gestremdheid- en Rehabilitasiestudies aan die Universiteit Stellenbosch, Suid-Afrika. Hierdie artikel is gedeeltelik gebaseer op hul onlangse referaat "Disability research in African Network for Evidence-to-Action in Disability-affiliated countries" in die *African Journal of Disability*.